

Brænderup Sogns Præstehistorie.

Ved Pastor L. V. Hertel (død 1909) med Tilføjelser
af Pastor Idum, Føns.

Afdøde Sognepræst til Brænderup L. V. Hertel (død 1909) har samlet Stoffet til Sognets Præstehistorie for de første 11 Præster efter Reformationen. — Det har været trykt i „Nationaltidende“s Søndagstillæg i Artikler fra 31. Marts til 7. Juli 1907. Hans Enke har givet mig Tilladelse til at benytte Stoffet til en paatænkt Skildring af hele Vends Herreds Præstehistorie — som ikke er kommen endnu. Imidlertid formener jeg, at disse Artikler fortjener at blive kendt i en videre Kreds, særlig i hans gamle Menighed, hvorfor de her gengives i samlet Form, dog med nogle Udeladelser og nogle Tilføjelser. — Stykket om Præsterne før Reformationen har jeg selv samlet; Kilderne er anførte i Anmærkningerne.

Med Hensyn til Præsterne Nr. 12—16 har jeg væsentlig indskrænket mig til de personalhistoriske Oplysninger, som findes i Wi-berg og Elvius' danske Præstehistorie. — Om Pastor Hertel selv findes der flere Steder righoldige Oplysninger.

A. R. Idum.

I. Før Reformationen:

Der er den Mærkelighed ved Præstegaardene her i Danmark, at de mangler tinglæst Adkomst til Præsteembedets Jorder. Det kommer af, at Præstegaardenes Oprettelse ligger forud for alle Skøder; Oprettelsen gaar nemlig langt tilbage, vistnok til Knud den Helliges Tid (død 1086). Men man ved godt, hvorledes de er blevet til. De er opstaaet derved, at et Stykke af den Jord, der var lagt til den selvejende Kirke (Sognekirke), blev skilt ud og indrettet til Præstegaard for den Præst, der altid skulde være ved Kirken. Præstegaarden var altsaa ligefrem en Del af vedkommende Sogns kirkelige Midler, bestaaende af Agre, Enge og Skove, som i Tidens Løb var blevet givet af Sognets Beboere.

Dette Gods blev ofte forøget ved *Testamenter*, der skænkede Jord til „Præstebordet“ (ad mensam sacerdotis), som det

- kaldtes, paa Vilkaar, at der skulde holdes Sjælemesser for Giverne. Dette har bl. a. været Tilfældet i Brænderup.
- 1374 gav nemlig en Mand ved Navn *Peper* al sin Jord med Agre, Enge og Skove til Præstebordet i Brænderup med Tilføjelse af, at „hver Sognepræst er pligtig at bede for hans Sjæl“*).
- Hvem der har været Præst, nævnes ikke, men
- 1380 nævnes Hr. *Philippus* som Præst. I dette Aar faar Præstebordet nemlig Sjælegaver fra 2 fromme Kvinder: Martha Mathiisdatter og Gunder Juuls.
- Fra 1484 findes et latinsk Kaldsbrev for Præsten Jacob Lauridsen i Brænderup, udstedt af Biskop Karl Rønnow.

Samsings: Fyenske Præstehistorie i Kirkehist. Saml. VI S. 750 nævner imidlertid ved dette Aar: Hr. *Laurs Jepsøn* og derefter: Hr. *Søren Madsen*, *Jacob Larsen* (maaske den samme som ovenfor) og *Oluf Jensen*. — Den sidste nævnes 1495 og 1496 i et Tingsvidne fra Odense. Derefter følger Hr. *Knud Henriksen*. — Han var „præsenteret“ af Kong Hans og Dronning Kristine, idet Brænderup Sogn hørte til hendes Livgæding. — Hr. Knud havde forhen været Kongens Skriver paa Nyborg Slot. — Han døde 1545 og er altsaa bleven siddende i Embedet efter Reformationen. — Sognet var for Størstedelen Krongods, og Kongen havde derfor Patronatsretten.

Imidlertid laa der nu i Sognet Herregaarden „Kærsgaard“ og den dertil hørende „Varbjerggaard“; denne sidste nævnes allerede 1231 i „Kong Valdemars Jordebog“.

Wibergs Præstehistorie nævner som Knud Henriksens Efterfølger: Hr. *Hans* (eller *Johan*) *Mortensen*, som skal være Fader til 3 Præstekoner i Vejlbj, Udby og Føns. Dette er dog næppe rigtigt. —

II. Efter Reformationen:

1. *Knud Henriksen*, død 1545. Se ovenfor!

Ved Reformationen afgav Kongen Patronatsretten og ved Præsteledighed skulde Menigheden saa — i Følge Ribeartiklerne af 4. Maj 1542 — ud af sin Midte vælge 7 af de ældste mest agtede Mænd i Sognet, som i Forening med Herredsprovsten skulde vælge den nye Præst. — 30. November 1545 var der saa Sognestævne paa Kirkegaarden, og her fremtraadte Sten Bille til Kærsgaard og vilde ogsaa have et Ord med at sige. — Det var for Resten hans Fader, den katolske Knud Bille (død 1555), som dengang ejede Gaarden. — Bønderne svarede, at de i Biskoppens — Jørgen Jensen Sadolins — Nærværelse havde valgt 7 Kaldsmænd, men hvis Herremanden ikke havde noget imod det, vilde de gerne have

*) Kirkehist. Samling, 4. Række III, Side 143 f.

**) Vedel Simonsen: Odense Byes Historie III.

Hr. Hans Troelsen fra Middelfart („Melfar“), fordi han havde et stort Navn over hele Vends Herred.

1545—1596:

2. *Hans Troelsen* var ved sin Kaldelse residerende Kapellan i Middelfart. Han var en meget lærd Mand, der havde studeret i Wittenberg, hvor han havde været „famulus“ hos Dr. Philip Melancthon; det vil vist ikke sige andet, end at han som Student havde gaaet ham til Haande. Han kaldtes Johan Trogilsøn eller Johannes Trugelli, og „der var ellers meget godt at sige om ham“ (uden at man dog faar at vide, hvad det var).

I Wittenberg havde han fra Tysk oversat en køn Salme, som Folk holdt meget af at synge. (Den findes i Brandt og Helweg: Den danske Salmedigtning I: En christelig Vise, som er en ret Bøn at bede christelig om Troen, Haabet og Kierligheden).

Herremanden faldt saa til Føje, men fik dog — under Paaskud af, at en saa lærd Mand skulde der ogsaa gøres Stads af — narret Bønderne til at sende en Skare paa 18 Mand ind til Hr. Hans i Middelfart og bede ham om at være deres Præst. Og det blev han saa!

Hans Troelsen var ellers en stille Mand, men forstod dog at hævde sig, bl. a. overfor Herremanden Sten Bille, som 1555 var bleven Ejer af Kærsgaard. Dette ses af en Provsteretssag fra 1579, hvor Sten Bille havde stævnet Hr. Hans, da denne vilde have sin Hvede- og Boghvedetiende, som Sten Bille vilde fratage ham. Retten blev sat i Nørre-Aaby Kirke den 17. Novbr. 1579. Hr. Hans forsvarede sig med 32 Aars Hævd og med et Domsbrev fra Odense af 1506. — Provsten, Oluf Bang fra Middelfart, giver ham da ogsaa Medhold, saa han kunde beholde sin Tiende „uæsket og ukæret“.

1588 kommer Biskoppen paa Visitats i Brænderup. Det var den strikse Jacob Madsen, og han var ikke Hr. Hans god, skønt han skriver, at baade Præsten, Kapellanen og Degnen faar „godt Vidnesbyrd af de adelige, dog ikke i Kirken“. — Bispen boede selv paa Kærsgaard, hvor han Mandag d. 15. August viæde Sten Billes Datter, Jomfru Mette, til Laurits Straale. I det hele kom han meget paa Gaarden og synes at have forrettet alle de kirkelige Handlinger ved Familiebegivenhederne dér. 5. Oktober 1589 begravede han saaledes velb. Jomfru Birgitte Bille. 21. Oktober 1590 døde Sten Bille, og 1598 begravedes Fru Magdalene Emmiksdatter. — Naturligvis fik Bispen noget for sin Ulejlighed, saa Præsten gik der-ved Glip af Ofret. Jacob Madsen omtaler Hans Troelsen som Jyde (Cimbrier), født ved Kolding, han var den Gang (1589) en gammel Mand, der „gik ved en Stok og prædikede intet, men holdt Kapellan“ (den senere omtalte Mads Hansen). Hans Hustru, Marine Berthelsdatter, var født i Middelfart og var

Datter af en Fisker. Hun var Søster til Magister Iver, der var i Sorø Kloster*).

Hans Troelsen havde 3 Døtre, der alle blev gift med Præster i Vends Herred; Marina (Maren) var gift med Peder Hansen i Vejlbj, Anna blev gift med Jørgen Lauritsen i Ronæs (Udby), og Mette blev gift med Peder Jørgensen i Føns.

Men desuden havde Hr. Hans en Søn Peder, som dengang var Student, og som Faderen gerne vilde have til sin Efterfølger. Men det vilde Biskoppen ikke gaa ind paa; han skriver: Valde est indoctus (han er altfor umoden)! Peder (Hansen) blev derimod Præst i Sandager-Holevad, medens Kapellanen Hr. Mads fik Brænderup, da den gamle Hr. Hans døde 1596 efter en Præstegerning der paa lidt over 50 Aar. —

1596—1628:

3. *Mads Hansen Colding* var født i Hørup ved Kolding og var 1589 bleven personel Kapellan med Løfte om at blive Hr. Hans' Efterfølger i Embedet, hvad han altsaa ogsaa blev. Der har næppe været Præstevalg om ham, saa Herskabet paa Kærsgaard har nok faaet sin Krig igennem. Sten Billes Enke, Fru Helvig, var gode Venner med Biskoppen, der ofte besøgte hende; hun havde ganske vist en voksen Søn Erik, men styrede dog Gaarden til sin Død 1601 (begravet 4. August). Erik Bille havde i 1591 i en Alder af 30 Aar (født 1561, død 26. Januar 1641) giftet sig med den førnævnte Magdalene Emmiksdatter, som da var over 70 Aar(!), og havde taget Bolig paa Grøftebjerg i Vissenbjerg Sogn for at styre hendes Len. Der sad han saa til hendes Død 3. April 1598.

De to gamle Jomfruer Margrethe og Magdalene Emmiksdatter, som var Døtre af Anders Emmiksen til Stensgaard og Agnethe Reventlow, havde 1583 faaet Vissenbjerg Birk i Forlening af Kongen og laa stadig i Stridigheder med Beboerne. — I Brænderup Kirkes Kor findes en Ligsten over dem begge med deres Dødsaar 1585 og 1598. — Mon den er flyttet hertil fra Vissenbjerg Kirke, hvor Biskop Jacob Madsen siger, at der laa en hvid Sten foran Alteret med begges Navne og Magdalenes Contrafej?

Fru Helvig har vistnok fastsat Pensionen til Hr. Hans' Enke og derefter kaldet Hr. Mads til Embedet med Biskoppens Samtykke. Hr. Mads klager nemlig 29. Januar 1599 til Biskoppen over, at han ved sin Underskrift overfor Fru Helvig var forpligtet til at tilsvare Hr. Hans' Enke, Marine, en aarlig Pension af 3 Tdr. Rug, 3 Tdr. Byg, 4 Skp. Boghvedegryn, 4 fede Svin, 4 Gæs, 1 Slagtenød saa godt som 20 Mark, 1 Fjerding Smør og 2 Mark hver Offerdag. Det synes han er alt for meget, Der var ganske vist den Udvej at slippe for Pen-

*) Magister Iver Berthelsen (død 8. Septbr. 1583) var en meget bekendt og betydelig Mand; om ham se Biografisk Leksikon.

sionen ved at gifte sig med Enken; men det lod sig ikke gøre her, da Mads Hansen i Forvejen var gift. — Hans Hustru hed Karen Margrethe Cathrine Jørgensdatter og var Datter af Præsten i Ronæs i Udby Sogn, Jørgen Lauritsen. — Hr. Mads fik vist ikke noget ud af sin Klage; han fik derimod straks efter andre Ubehageligheder. —

5. Marts 1599 maatte Hr. Mads møde i Middelfart for Provsten: Hr. Sone Lauridsen og 2 Dannemænd; nemlig Kappellanen samme Steds: Hr. Mads Pedersen og Skolemester Jesper Madsen — og svare for sig, fordi han havde hjemmedøbt et uægte Barn paa Kærsgaard. Der ymtes om, at Erik Bille var Fader til Barnet, Moderen var Tjenestepige paa Gaarden. Hr. Mads bekender da følgende:

1. Erick Bilde sende Bud thill mig ved sin Foged Peder Frillatzen om løffuerdagen ad aften oc om morgenen den Søndag Sexagesima før Tiensten i Sogen Kiercken skede, ved sin pige Lizabeth N., ad jeg skulle komme thill honum; oc der jeg kom thill honum, bad han mig, at jeg skulle hiem døbe honnem itt barn, efterdi dett var sære kalt och Barnet var meget skrøbeligt.
2. Holt Mette Boldeuinds barnet thill Daaben, oc var offveruerendes min hustru, Per Frillatzen, Per Skredder oc Jens Møller i Fyllestensmølle,
3. Bekiende oc Hr. Mads, at hand ingen tienniste gjorde paa Gaarden med predicken, sang eller fick nogen offer, men strax barnedt var døbt, holt sig af Gaarden thill sogen Kiercken ad gjørre tienneste. — Medelfart, den 5. Martii 99. — Dette bekiender jeg, Matts Hansen, prest i Brænderup Sogn Manu propria. —

Resultatet blev, at Hr. Mads fik sig en Overhaling for at have hjemmedøbt et uægte Barn. Biskop Jakob Madsen holdt skrappt paa Kirketugt, men rigtignok saaledes, at det som oftest gik ud over Præsterne. Der sagdes, at Erik Bille — maaske som Løn for Umagen — skulde have givet Præsten Lov til at tage „een stor skøn esck“ paa Kirkegaarden. —

Senere kom Præsten i Nabosognet Ore og vilde have Brænderup til Anneks. Ore var et lille Kald, Krongods om den gamle, solgte Herregaard Oregaard; og der var ingen Præstegaard, saa at Præsten maatte leje sig Bolig i Bogense. Knud Eriksen Kraft var i 1596 bleven kaldet til Ore og klagede flere Gange til Kong Kristian den Fjerde over sine smaa Indtægter. — Kongen beordrede da Lensmanden paa Rugaard: Markvar Bille og Biskop Hans Mikkelsen at søge efter et Nabosogn som Anneks. Disse to spurgte hverken Provsten eller Lensmanden paa Hindsgavl, men indstillede til Kongen, at Brænderup, hvis Sognepræst var en meget bedaget Mand, blev lagt sammen med Ore. — 21. Marts 1620 resolverede saa Kongen, at Brænderup skulde være Anneks til Ore efter Hr. Mads' Død. — (Dette Forhold kom til at bestaa lige til 1905). Men Hr. Mads vilde ikke dø, og i

Marts 1626 fik Hr. Knud Brev paa at være Hr. Mads' Medhjelper. Det maatte man saa finde sig i. Endelig døde Mads Hansen 3. Decbr. 1628. —

1628—1632:

4. *Knud Eriksen Kraft* mødte allerede 12 Dage efter Hr. Mads' Død hos Biskoppen i Odense med sine Breve, fik Kaldsbrev hos Lensmanden og Kollats hos Bispen, hvor han spiste. 31. Decbr. 1628 blev han indsat i Brænderup. Men Erik Bille og Sognefolkene vilde ikke have ham og gjorde Indsigelse. Biskoppen svarede (14. Februar 1629), at der var intet at gøre. — Saa tvang Erik Bille Hr. Knud til at bede om en Medhjelper; det blev da ordnet saaledes, at Alexander Christensen, der da var famulus (∴: Haandskriver) hos Biskoppen, blev ordineret den 22. April s. A., hvorefter Brænderupperne faldt til Ro. (Alexander Chr. blev 1632 Præst i Nørre-Aaby-Indslev.)

Knud Eriksen var gift med Else Der var ingen Børn i Ægteskabet. Formandens Enke, Karen sl. Hr. Mads', var meget misfornøjet med at Hr. Knud var gift, hvorved hun var „udelukket fra Kaldet“. Hun satte ondt Rygte i Gang imod ham, saa at Biskoppen og Lensmanden paa Hindsgavl 1630 maatte tage Affære. Der var dog intet at udsætte paa Hr. Knud. Men saa forlangte Karen Enkepension, og 23. April 1632 fik hun Kongebrev paa, at Præsten i Brænderup skulde svare hende aarlig: 2 Pd. Byg, 2 Pd. Rug, 4 Lam og 1 Fjerding Smør for hendes Livstid, saa længe hun sad i Enkesædet. (1 Pd, Rug = 2½ Td., 1 Pd. Byg = 3 Tdr.). Men kort før Pinse døde Hr. Knud.

1632—1660:

5. *Mads Andersen Hvid*, Magister, Provst. Mads Hvid (Mathias Albinus) synes at have været en af sin Tids dygtigste Præster. Han var født i Norge, 1606, Student fra Oslo 1626, senere Konrektor (Overlærer) ved Roskilde Latinskole, hvorefter han — kun 26 Aar gl. — blev Sognepræst til Ore-Brænderup. — I Begyndelsen syntes Folk ikke om ham, men senere stillede man sig velvillig overfor ham. —

Mads Hvid fik straks Vrøvl med Enkepensionen. Nu var der nemlig 2 Enker: Karen Hr. Mads' og Else Hr. Knuds', og begge var de gamle. Mads Hvid vilde ikke gifte sig med nogen af dem, skønt navnlig Karen synes at have hængt meget paa. — Kristian den Fjerde havde nemlig fritaget Præsterne for Forpligtelsen til at ægte Enken paa Kaldet. Men saa skulde de have Pension, og Mads Hvid vilde kun svare, hvad han var pligtig til efter sit Kaldsbrev, og denne Pension vilde Karen have alene. — 1635 blev det saa overdraget Biskoppen og Lensmanden paa Rugaard at faa Sagen ordnet. Præsten slap med at svare den Pension, der var nævnt i hans

Kaldsbrev, men saa maatte den deles. Fru Karen, som havde Børn, fik de 3 Fjerdedele, mens den barnløse Fru Else maatte nøjes med 1 Fjerdedel. —

Fru Else fik med andre Ord: $\frac{1}{2}$ Pd. Byg, $\frac{1}{2}$ Pd. Rug, 1 Lam og 14 Pd. Smør „til sit Livs Ophold Aaret om“.

Der findes en kongelig Skrivelse af 27. Marts 1639 til Fyns Biskop om at afsende Præsten i Middelfart, *Præsten til Orebygaard*, Præsten ved Marchgaard og en Præst fra Svendborg til den tilstundende Herredag i København. Nr. 2 af de nævnte er Hr. Mads i Brænderup. Det fremgaar nemlig af Biskop Hans Michelsens Dagbog, at Hr. Mads meldte sig hos ham 5. April, kom til København 19. April og meldte sig tilbage den 6. August. Hvad de skulde derinde, vides ikke, men det er i hvert Fald en Ære for Hr. Mads. Han har vist ogsaa ved samme Lejlighed holdt Valgprædiken eller prædiken for Kongen; thi senere skriver Biskoppen, at Kongen havde tilskrevet ham om, at Hr. Mads Hvid var kaldet til Sognepræst ved St. Nikolaj Kirke i København. — Men saa havde Kongens Vikar, Hr. Korfits Ulfeld, tilskrevet Bispen om Hr. Mads' Kaldelse. Hvad han har skrevet, faar man ikke at vide, men man kan tænke sig til det: Man har ikke villet have en ny Mester Ole Vind. — 18. August s. A. visiterer Biskoppen i Ore-Brænderup og har saa formaaet Hr. Mads til at opgive Forflyttelsen.

1640 gifter Mads Hvid sig med Dorthea . . . ; de fik 3 Børn. 1642 blev han Magister.

3. September 1640 maatte Hr. Mads møde til Provsteret i Udby Kirke. Erik Bille havde nemlig stævnet ham til Kaldets Fortabelse, fordi han havde taget imod Skænk og Gave ved Begravelse og ikke ladet sig nøje med Offer og Tiender, dog havde han ikke forlangt noget. Der var mødt en stor Mængde Vidner, som holdt med Præsten.

Mads Hvid udtalte, at det var underligt, at den gamle Erik Bille, som nu var 80 Aar, vilde vælte sig ind paa ham, da ellers alle Sognebeboerne vare tilfredse med ham; men det kom af en Jordtrætte, som var dem imellem. — Erik Bilde havde nemlig taget „7 Ørtug Land og 8 Læs Engbund, som var Præstegaardens fri Ejendom paa alle tre Fyllestemarker, og desuden en Hob af Præstens Boghvede-, Ærte- og Hvedetiende mod Lov og Dom“. Alligevel turde Provsten — Hr. Jørgen Kjeldsen til Føns-Ørslev — ikke bestemt frikende Præsten eller „understaa sig til at fælde en endelig Dom“. Heller ikke Biskoppen tør sige noget; man mærker Adelsvælden! Saa døde imidlertid den gamle Erik Bille. Biskoppen holdt Ligtalen over ham — og fik som „Skænk og Gave“ et Sølvbæger af Sønnen, Sten Erikssen Bille (født 1606). Og med Sønnen kom Hr. Mads bedre til Rette.

Mest bekendt er han blevet for sin *Kalenteprediken*. Herremanden Otte Skinkel til Iversnæs havde i et Gavebrev fra 1446 testamenteret Vends Herreds Præster 3 Gaarde i Asperup Sogn med alle deres Indtægter, for at Præsterne skiftevis

i Forening skulde læse Sjælemesser for Slægterne Skinkel og Gyldenstjerne i en af Herredets Kirker Tirsdag efter St. Olafs Dag (d. v. s. den 29. Juli)*).

Ved Reformationens Indførelse 1536 blev de 3 Gaarde forbeholdt Præsterne, saaledes at disse fremdeles kunde holde deres „Kalente“ (Herredskonvent) med en „bedre Middag“ og med en *Prædiken til de 2 ovennævnte Slægters Ihukommelse* (dertil var nemlig Sjælemesserne bleven konverterede). 1649 holdt da Hr. Mads en Prædiken, som udkom Aaret efter. Den har Titlen: „Guds Ord oc Befalning til de Rige af denne Verden, hvorledis de retteligen skulle forestaa hans Laan oc Leen. Aff. 1. Thim. 6, 17-19. Prædicket og fræmsat den 31. Julii Anno 1649 udi Brænderup Kircke i Vendtzherrit udi Fyen ved Matz Hvid, Sognepræst ibid“. Den er fuld af Citater, baade paa Latin, Græsk og Hebraisk — med og uden Oversættelse — og revser især Adelens Levned med Fynd og Klem (hvad der vel egentlig ikke har været Testators Mening!) Saaledes omtaler Hr. Mads den Tids *Skønhedspletter* som „Sattans Spøt oc Dreck“ (Spytteklatter), „det sorte Tøj, som de sætter paa deris Ansigt, Halse oc Bryst, oc som Fanden icke kiende udi Esaïæ Tid!“

1654 blev Mads Hvid Herredets Provst, uagtet Hovedsognet Ore laa i Skovby Herred, medens Præsten selv boede i Annekset Brænderup! 1657 var han som Provst til Stede ved det Stændermøde i Odense, hvor Krigen med Sverige blev besluttet. Efter Hjemkomsten derfra skrev han et lille vækkende, fædrelandskærligt Skrift: Om Dannebrog (det findes i en Afskrift i Landsarkivet i Odense).

Da Krigen var endt, rejste han 1660 over til Stænderforsamlingen i København. Men her døde han og blev maaske (?) begravet fra St. Nikolaj Kirke, hvor det altsaa ikke var lykkedes ham at blive Præst.

Om Forholdene i Brænderup under Krigen savner man nærmere Oplysninger, da Kirkebogen brændte 1689 tillige med Præstegaarden. Men man ved, at 8 Gaarde og 3 Huse under Kærsgaard laa øde efter 1660, og at Skoven ved Varbjerg var forhugget. Oberst Sten Bille, som skulde have holdt Lillebælt aabent, flygtede til Odense, da Svenskerne gik i Land paa Fyn. Derfor (?) skaanede Fjenden hans Besiddelser: Kærsgaard, Billesbølle og Rugaard, men Folkesagnet skaanede ham ikke. Han døde 12. Oktober 1672 og blev begravet i Brænderup Kirke, men Sagnet fortæller, at hver Gang man vilde føre hans Kiste ind paa Kirkegaarden, gik der altid noget i Stykker eller kom noget i Vejen, saa man til sidst maatte sænke Liget ned i „Billeshule“ paa Aalsbo Mark i Rørup Sogn. Her hørte man ham senere raabe: „Slaa Isen i Stykker!“

*(Se Aarbogen for 1919, S. 407 ff. og 1922, S. 134 f.

1657 havde han bygget de to Stuelænger paa Kærsgaard. Hans ugifte Søn, Enevold Bille, faldt i Krigen.

Mads Hvid havde en Søn, der blev Præst i Asperup-Roerslev, og en Dattersøn, der senere blev Præst i Brænderup. Til Orientering hid sættes her en Stamtavle over nogle af hans Slægt:

Provst, Mag. Mads Andersen Hvid, til Ore-Brænderup, f. 1606, død. g. m. Dorothea . . .	
Anders Madsen Hvid til Asperup-Roerslev † 7. Oktober 1679 (1675—1679) g. m. sin Tjenestepige Johanne Larsdatter, (der senere g. m. Forp. Laurids Pedersen)	Helene(?) Madsdatter Hvid g. m. 1) Laurids Pedersen. Forp. paa Oregaard. g. m. 2) Johanne Hvid, f. Larsdatter.
Anders Andersen Hvid til Haarslev, Provst („Studeprovst“)	
1. Anders Lauridsen Hvid til Brænderup 1715-61 g. m. 1) Anna Gjødesdatter Helm g. m. 2) Anna Helene Mikkelsdatter (Faaborg 1731)	2) Mads, Adjunkt (sindssyg). Peder Lauridsen Mørch, Handelsmand i Middelfart
1). 1 Søn og 1 Datter.	Laurids Pedersen Mørch, henrettet 4. Oktober 1732.

1660—1685:

6. *Jesper Lauritsen Smit*, Provst, Magister. Den lærde unge Jesper Lauritsen var født i Svendborg den 19. Oktober 1624, hvor Faderen var Smed, derfor fik Sønnen Tilnavnet Smit (Smetius), som han dog næppe selv har brugt. Han var Student fra Odense 1645, theol. Kandidat 1646, og blev derefter Huslærer hos Forstanderen for Sorø Akademi, Jørgen Rosenkrans; her tog han Magistergraden 1655. Aaret efter blev han Rektor for Latinskolen i Sorø (ikke at forveksle med Akademiet). I Efteraaret 1660 blev han saa Præst i Brænderup og straks efter gift med Mads Hvids Enke, der bragte ham 3 Stedbørn (Kristian den Fjerdes Forbud af 1606 var nemlig bleven lempet ved et Reces af 1643). Han har forfattet et lille Skrift: „Brænderup Kirkebog“, som dog er ufuldendt. Det findes i en Afskrift paa det kongl. Bibliotek og handler om alt muligt i Fortid og Nutid; desuden findes en Del om de svundne Tiders kirkelige Forhold i Brænderup. Skriftet er ret personligt og ikke altid lige klart.

1676 blev han Viceprovst, fordi Provsten — der valgtes af Præsterne — ofte var den ældste af disse. Biskop Kingo lavede derfor ogsaa om paa dette Forhold. Anden Gang giftede Jesper Lauritsen sig med Biskop Kingos unge Steddatter, Mette Pedersdatter Worm (25. Juni 1680), og samme Aar blev han Provst.

Man har et Brev af ham til Biskoppen, dateret 31. Marts 1685; det begynder saaledes: „Højgunstige Hr. Biskop og huldeste Fader“, og handler bl. a. om hans Mægling og Forhør i en Strid mellem Præst og Menighed i Gamborg. (Der tænkes her paa den aparte Jørgen Nielsen, som 1670—1697 var Præst i Gamborg.) Provst Jesper skulde derhen igen den 13. April. Han var da 60 Aar og havde en lille Søn med Fru Mette. Han slutter Brevet med at sige, at han har „overbaaret“ saa meget i sine Dage, og haaber endnu at overvinde sine Eftertragtere, skønt han er svag. Men 10. April 1685 døde han.

1685—1688;

7. *Jørgen Jørgensen Carstens*, Provst, Magister. Denne unge Mand blev 21. Juni 1685 indsat i Brænderup Kirke med fuld Honnør af Biskop Kingo og hele Kalentet. Nærværende var desuden Fru Anna Trolle til Kærsgaard, Enke efter Erik Stensen Bille (død 1675); det var hende, der indkaldte fremmede Humledyrkere til Brænderup. Endvidere: hendes Søsterdatters Mand, Ritmester Grev Holck, Arving til Kærsgaard, og Holsegaards Ejer: Schoutbynacht Gabriel Bille, Stiftamtmand Erik Banner til Oregaard (han havde nemlig Kaldsretten) og Forpagteren paa Oregaard, Msr. Laurids Pedersen (afdøde Hr. Mads Hvids Svigersøn). I Præstekonens Stolestade fra 1605 med de kønne Udskræinger (nu forlængst borte) sad den forrige Præst's Enke, Mette Worm, som den 31. Maj af Kingo selv var bleven viet til den unge Præst. Jørgen Carstens var den Gang endnu ikke fyldt 25 Aar, han manglede en Maaned; dog blev han samtidig ordineret til Herredets Provst. Alt dette var udenfor Reglerne.

Jørgen Carstens var født i København 28. Juli 1660 og Søn af kongelig Renteskriver Jørgen Carstens og Hustru, Anna Hansdatter Lyng. 18 Aar gammel blev han Student fra København; især hans latinske Stil roses som en Mønsterstil og blev omsendt til alle Landets Biskopper og Rektorer. (Den findes i hans Dattersøns, Biskop Blocks, fynske Gejstligheds Historie.) 10. Juni 1679 blev han theologisk Kandidat med 2den Karakter, Aaret efter Baccalaureus, hvorefter han begyndte at holde latinske Disputationer. 1682 blev han Magister i Filosofi, hvilket gav Adgang til Rektorembeder. I April 1685 stod han i Begreb med at rejse udenlands, men fik Opfordring til at tage til Odense og besøge Stiftamtmand Erik Banner. Baade denne og Biskop Kingo blev stærkt indtagne i ham, og det endte altsaa med, at han fik det store Ore-Brænderup Sogne kald og blev Bispens Svigersøn og Provst. Han var en af sin Tids mest veltalende Præster. Men alt dette var gaaet den unge Mand til Hovedet. 1687 var der stort Gilde paa Holsegaard, hvor alle de førnævnte fine Folk var til Stede og desuden Amtmand Kaas' Søn. Ved

denne Lejlighed kom det til en „Irring“ (Trætte) mellem Mag. Jørgen Carstens og Grev Holck, og det gik saaledes til: Den unge Kaas søgte at stikke Magister Carstens „nogle Glas i Haanden, hvilket han dog vægrede sig ved at annamme“. Meningen var sikkert, at han vilde have Præsten til at drikke Forlig med Fru Anna Trolle og Grev Holck og gøre dem en Undskyldning. Da Præsten imidlertid ikke vilde dette, beklagede den unge Kaas sig til Grev Holck; de talte saa Præsten til med „vredagtige Ord“, og der havde sikkert vanket Klø, hvis ikke Erik Banner havde forhindret det ved at raabe: „Rører intet min Præst!“ Det synes, som om Fru Anna og Grev Holck derefter har talt sammen om at lade Præsten skyde, hvilket Erik Banner fortalte denne og advarede ham om at være forsigtig. Men Præsten fortalte det igen til Folk, og saa kom det til Proces.

Sagen drejede sig om *en Hund*, som Fru Anna Trolle havde, og som hun holdt meget af. Da den døde, vilde hun have den begravet paa Kirkegaarden. Dette nægtede Præsten dog, om end i en stødende Form, og saa fulgte det ovenfor nævnte Optrin. Hunden skal, ligge begravet paa Højen med Flagstangen, tæt udenfor Kærsgaards Hovedbygning (Vedel Simonsen har flere sagnagtige Tildigtninger). I Vends Herreds gejstlige Justitsprotokol er der en hel Del om Sagen. Biskop Kingo befalede 3. August 1687 (fra Nykøbing paa Falster) afholdt et Provsteretsforhør med fremmed Sættedommer i Indslev Kirkes Vaabenhus. Her kom saa Sagen for mellem Hr. Jørgen Carstens og høj- og velbaarne Hr. Frederik Kristian, Greve af Holck, Ritmester etc., og højædle og velbaarne Fru Anna Trolle. — Vidneakterne findes ikke, men et af Vidnerne var Sognepræsten til Kjerte: Hr. Jørgen Nielsen (Erik Banner kaldes salig og maa altsaa den Gang være død). Et andet Vidne var Forpagteren paa Oregaard, Monsieur Laurits Pedersen, som efter Jørgen Carstens' Begæring skulde mægle paa Kærsgaard, men forgæves. Sagen forholder sig vistnok saaledes, at Fru Anna Trolle har ladet Hunden begrave paa Kirkegaarden uden Præstens Medvirkning. Præsten lod den grave op og kaste uden for Kirkegaarden, hvorved den mistede Hovedet (!). Kort efter fandt saa det omtalte Gæstebud Sted. — Kristi Himmelfartsdag falder der et Skud, og Præsten tror, det er ham, der skydes efter, og snakker til Folk derom. Derefter følger saa Processen.

Biskop Kingo har vistnok beordret Retsforhøret afholdt for at hjælpe Jørgen Carstens. Han afgør da Sagen, idet han udvirkede, at Kongen under 3. August 1688 tillader, at Magister Jørgen Carstens bytter Embede med Sognepræsten til Haarslev, Hr. Ernst Gynther Helm, men dog vedblev at være Provst i Vends Herred.

Jørgen Carstens kunde baade være sledsk, krybende og

smigrende; han har bl. a. skrevet Smigerdigte til Kongen. Da hans første Hustru døde (5. Januar 1694; hun efterlod sig en Datter), skrev han et vammelt og modbydeligt Brev til Grev Conrad Reventlow, hvori han ansøger om at faa Rang med Assessores i Concistorio; saa kunde han nemlig faa en rig og fornem Kone. Det lykkedes ham dog ikke den Gang; men 18. November 1699 hlev han paa Kingos Forbøn Stiftsprovst i Odense, og kort efter fik han Udnævnelsen til Konsistorial-assessor. 21. September 1699 havde han ægtet Cathrine Magdalene Henriksdatter Landt, Datter af Griffenfeldts tyske Sekretær. Hun døde 30. Juli 1715. I Odense lagde Carstens sig ud med alle dem, han fik at gøre med; især drillede han Biskop Kingo. Da Kingo i Oktober 1703 laa paa Dødslejet, sendte han Bud efter Carstens for at forlige sig med ham og tilgive ham, men Carstens vilde ikke. (Se A. C. L. Heiberg: Kingos Levned, S. 211 ff.)

Selv var han altid forfulgt af Rykkere og forfaldne Veksler. Han døde 23. Juni 1717. Hans Epitafium siger, at han var „stor i Fuldkommenheder, men omgiven af mange store Skrøbeligheder“.

1688—1715:

8. *Ernst Gynther Helm* var født i Sønderborg 1637 (eller 38) og blev 1668 gift med Anna Gjødedsdatter, der fødte ham 3 Sønner og 2 Døtre. De to af Sønnenne blev Præster. Den ene Datter, Anne Margrethe, blev gift med Anders Hvid, som 23. December 1699 blev personel Kapellan hos Pastor Helm med Haab om at blive hans Efterfølger. Stort mere vides ikke om ham. Han døde 21. Januar 1715. I en Korsarm i Ore Kirke er der opsat en Ligsten over ham og hans Hustru med et højtravende Vers, der begynder: „Kast ej vor Levning op!“ (Det gjorde man imidlertid alligevel).

Aaret efter Helms Indsættelse (1689) brændte Præstegaarden 1. Maj. Ved kongelig Bevilling af 25. s. M. blev der tillagt ham 1 Rdl. af hver Kirke i Fyns Stift til Hjælp til Opførelsen af en ny Præstegaard. Det er denne, som staar endnu, omend Stuehuset er undergaaet mange Forandringer. Ogsaa Arkivet og Kirkebøgerne brændte.

1715—1761:

9. *Anders Lauridsen Hvid*, der 1699 var bleven Helms Medhjælper cum spe successionis, fik saa Embedet. Som Kapellan havde han boet i Holse; nu flyttede han ind i Brænderup Præstegaard, sikkert ikke hilst med Glæde af Folk. Hans Fødselsaar kendes ikke, men han var Søn af Forpagteren paa Oregaard, den førnævnte Laurids Pedersen. — Det var en Mand, som forstod at bore sig frem, saa han blev rig og anset. — Før Aar 1690 blev han tillige Ejer af Bubbelgaard i Indslev Sogn, og 20. Januar 1691 fik han sammen med As-

essor Hans Knudsen til Sanderumgaard kongelig Befaling til at undersøge, hvorledes det forholdt sig med Kirkernes Studieskat til Universitetet, hvilken Patronerne ikke vilde svare. Laurids Pedersen var 2 Gange gift, første Gang med en Datter, Helene (?), af Magister Mads Hvid (Nr. 5), og med hende havde han mindst 2 Sønner, der antog Morfaderens Efternavn; den ene af dem er vor Nr. 9: Anders Lauridsen Hvid. Anden Gang giftede han sig med Johanne Larsdatter, som da var Enke efter Præsten i Asperup, Anders Madsen Hvid, død 1679, der var Søn af Magister Mads Hvid i Brænderup (Nr. 5). Hun havde været Tjenestepige hos sin første Mand, med hvem hun havde en Søn, Anders Andersen Hvid, der 1. Juni 1700 blev Præst i Haarslev og 1729 tillige Provst for Skovby Herred. Denne, som altsaa nu blev Laurids Pedersens Stedsøn, blev en rig Mand og ejede Holsegaard i Brænderup Sogn; men han stjal en Stud fra Oberst Hagedorn, hvorfor man kaldte ham „Studeprovsten“ — og tabte Processen, blev afskediget, gik fallit og døde i Armod. Laurids Pedersen synes at have haft flere Børn med sin anden Hustru, Johanne. En af dem, Mads Lauridsen, var Adjunkt i Odense, men blev sindssyg og døde i Lænker paa Oregaard. En anden Søn, Peder Lauridsen Mørch, var Handelsmand i Middelfart og efterlod sig en Søn, studiosus Laurids Pedersen Mørch, som vi senere skal høre om. Som Enke stiftede Johanne 12. Juli 1715 et Legat for fattige i Indslev og Ore Sogne.

Anders Lauridsen Hvid var Student fra Fredericia og cand. theol. 1697, personel Kapellan i Brænderup 1699 og Sognepræst samme Sted 1715. Han synes at have været en rig Mand og ikke kræsen i Valget af sine Midler. Ligesom Faderen var han to Gange gift, idet han efter Anne Margrethe Helms Død (hun efterlod sig en Søn og en Datter) giftede sig (i Faaborg 21. Maj 1731) med Anna Helene Mikkelsdatter, som var Enke efter en Købmand i Faaborg, Henrik Bager. Med hende havde han flere Børn, bl. a. en Søn, som bortspillede en Herregaard i Jylland, „30.000 Rdl. værd“. En Datter blev gift med Forpagteren paa Kærsgaard, Vilhelm Farenhorst. Til denne Svigersøn solgte Anders Hvid 1738 Herregaarden Billesskov i Kjerte Sogn (som han havde købt i 1728) for 15000 Rdl. En anden Datter blev gift med Forpagteren paa Wedellsborg, Søren Thomas Breinholm. Endelig var der den smukke Datter, Anna Helene Andersdatter Hvid, som blev forlovet med sin Fætter, den før nævnte studiosus Laurids Mørch, men ham maatte hun ikke faa. Forældrene tvang hende derimod til at gifte sig med Præsten i Kerteminde, Johan Frederiksen Hornemann (1730); hun var den Gang 18 Aar, og han var 40. Hun vilde ikke have ham, men intet hjalp. Saa prøvede hun og hendes Kæreste (Laurids Mørch) paa at forgive Pastor Hornemann, og i Marts

1731 myrdede Studenten ham saa med hendes Hjælp. Efter Mordet var Laurids Mørch redet til Wedellsborg, men i Foraaet 1732 blev han arresteret i Middelfart ved Udgangen fra Kirken, hvor han havde prædiket! Præsten i Brænderup forsøgte at true og skræmme Vidnerne, men Mørch tilstod saa, og kort efter tilstod ogsaa Madame Hornemann, skønt Faderen vilde have hende til at tilbagekalde. *)

Ved Kommissionsdom af 10. Juli 1732 blev de begge dømt til Døden af Landstinget i Odense, medens Præsten i Brænderup slap med en Bøde paa 100 Rdl. til St. Hans Kirke i Odense. 9. November faldt Højesteretsdommen i København og lød paa Stadfæstelse af Dødsdommen.

Faderen kunde maaske have faaet sin Datter benaadet, men vilde ikke; han var vel bange for sit eget Skind, og tog sig ikke en Gang af Datteren, mens hun sad i Fængslet.

30. November fik de dødsdømte Lov til at tage Afsked med Slægt og Venner. Anne Helene tog kærlig Afsked med sin Fader og sine Søkende undtagen Madame Breinholm (fra Wedellsborg), som hun ikke vilde se. 4. December 1732 blev de saa henrettede; hun var da kun lidt over 20 Aar gl. Hun blev henrettet paa Raadhustorvet om Morgenens Kl. 8 og begravet i Fattigjord paa St. Knuds Kirkegaard, da Faderen ikke vilde tage sig af noget. Mørchs Henrettelse fandt først Sted senere paa Dagen og udenfor Byen. De fleste af Hvids Familie har vistnok været mere eller mindre sindssyge.

Anders Hvid blev gammel i Brænderup, men næppe bedre med Aarene. 20 Aar efter (1752) kom han i Strid med Bønderne om *Mælkeafgiften* til Præsteembedet; der blev lavet Ost af Mælken. Præsten ønskede Mælken leveret til bestemte Tider, naar det passede ham bedst, og ikke paa en Gang. Herover blev Bønderne gale, og 30. Juni 1752 stævnes 2 af dem til Gyldensteens Birkething, fordi de ikke vilde betale 4 Skilling i Grisetiende pr. Gris og 2 Brødkager ved Barselkøners Kirkegang. De havde faaet lavet en Vedtægt med hverandre, fordi Præsten havde brudt med gammel Skik: Ingen maatte lade gøre nogen Ligprædiken over deres afdøde, og ingen maatte have mere end 5 Faddere ved deres Børns Daab. Ingen Kirkegangskone maatte have mere end 2 Koner til Følge, naar hun indledes efter Barnefødsel; ingen maatte give mere end 2 Skilling af en Gris til Præsten, ejheller mere end halvt Offer imod tidligere. Blev nogen af dem tiltalt af „Vedkommende“, skulde de andre hjælpe ham, og brød nogen Vedtægten, skulde han give 4 Rdl. til Sognet.

Birkedommeren fik dog Sagen forligt 4. Juli 1752 saaledes, at Præsten skulde holde den gamle Skik og Bønderne svare

*) Se: Samlinger til Fyns Historie og Topografi for 1866—1868: En Justitssag fra det 18. Aarhundrede.

deres Ydelser. De omtalte 2 Kager ved Barselkoners Kirkegang holdt sig til 1866, da ogsaa Kirkegangskonernes Indledning ophørte.

Præsten har vistnok villet hævne sig. Det har han gjort paa den Maade, at i over 8 Aar er der ikke sket en eneste Tilførsel, hverken i Brænderup eller i Ore Kirkebog. 1761 døde han.

1762—1790:

10. *Rasmus Hansen Edsberg* var født i Edsberg i Brylle Sogn 12. Marts 1721 og Søn af en tidligere Skipper i Faaborg, F. H. Rasmussen, der var gift med Anna Cathrine Jørgensdatter, en Præstedatter fra Sjælland. Han blev Student fra Odense 1740 og Kandidat 1746, hvorefter han var Huslærer forskellige Steder, sidst hos Professor Rosenstand Goiske. Sidst paa Aaret 1761 blev han kaldet til Sognepræst for Brænderup-Ore og konfirmeret dertil 8. Januar 1762. Han var gift med Johanne Margrethe Thomasdatter Trojel (født i Poulsker 1738 og død i Pjedsted 29. Juni 1834), Datter af Sognepræsten i Vissenbjerg, Thomas Hansen Trojel og Hustru, Elisabeth Jørgensdatter Ancher.

Ægteparret havde 3 Sønner, der blev Præster.

Edsberg var jo nok paa sin Vis samvittighedsfuld og dygtig, men var dog nærmest Rationalist. I sin Ungdom havde han udgivet en Del videnskabelige Skrifter; som Sognepræst oversatte han fra Tysk og Fransk nogle Afhandlinger om Kløversæd, Biavl, „Poteter“, Humleavl, Silkeorme, Vandmøller i København, Fællesskabets Ophævelse osv. (trykt i „Det økonomiske Magasin“). 30. Januar 1775 fik han Præmie for levende Hegn. Han døde 18. Marts 1790.

1790—1793:

11. *Svend Bønnelykke* var forsaavidt kendt her, forinden han den 14. Maj 1790 blev kaldet til Sognepræst, idet han fra 2. September 1785 til 19. Oktober 1787 havde været residerende Kapellan for Brænderup-Ore, hvilket Embede blev oprettet ved Anders Hvids Død. I Mellemtiden havde han været residerende Kapellan i Stokkemarke, hvorfra han altsaa kom hertil igen. Hans Virketid blev dog kun kort, idet han døde 3 Aar efter (begravet 17. August 1793). Man ved iøvrigt ikke, naar han var født, hvem hans Forældre var, om han var gift osv., men han tilhørte den gudelige Vækkelse, der stammede fra Svendborg- og Kertemindeegnen, delvis i Forbindelse med Hernhuterne i Kristiansfeld. Den vigtigste Præst i denne Bevægelse var Rasmus Balslev i Haarslev (Fader til Biskop Balslev i Ribe og Bedstefader til Biskop Balslev i Odense), og med ham kom Bønnelykke ofte sammen. Gamle Folk sagde, at „det var den eneste Præst han besøgte, og som besøgte ham“. Han lever i Mindet som en meget bibel-lærd Mand, der endog kunde mane (f. Eks. en henrettet Mand

paa Fyllested Mark). Han var meget veltalende, og mange kom langvejs fra til hans Kirke.

1793—1837:

12. *Holger Frederik Wessel Brown* var derimod lidet veltalende. Han var født i Størdalen ved Trondhjem 17. Januar 1758 og Søn af Sognepræst og Consistorialraad Peder Wessel Brown og Christine Augusta Parelus, Student fra Trondhjem 1777 og cand. theol. 17. Januar 1787 med haud. 27. November 1787 blev han personel Kapellan ved Kallehave (ordineret 30. November), derfra kom han 8. Februar 1793 til Stokkemarke som residerende Kapellan og 18. Oktober s. A. blev han kaldet hertil. 4. December 1795 ægtede han Karen Solgaard Marstrand, som var født 31. Marts 1773 og Datter af Sognepræst i Simmerbølle Jens Frederiksen Marstrand og (2den) Hustru, Dorthea Christine Rhode. De havde 3 Sønner (hvoraf en blev Præst) og 2 Døtre. Brown var en meget tyk Mand og sagdes at være meget rig. Han var meget rationalistisk. Han døde 15. April 1837. Enken døde i Odense 28. Maj 1848.

22. Februar 1805 kom der en kongelig Forordning med Forbud mod fremtidige Begravelser i Kirkerne. I Henhold hertil blev alle Kisterne med de tidligere Præster i Brænderup gravede op fra de dybe Begravelser og Ligene nedgravede paa Kirkegaarden, ingen ved hvor.

Sognefogden, Gaardmand Peder Hansen i Fyllested, tog baade Kistebeslag og Prydelser og plyndrede Ligene (!). Men Peder Hansen blev da ogsaa senere fattig og blind. Præsten og Kirketiendejeeeren bærer selvfølgelig Ansvar for denne Vandalisme.

1837—1847:

13. *Laurits Esbern* (ell. Esbernsen) *Dahl* kaldtes hertil 25. Juli 1837. Han var født i Randers 12. September 1791 og Søn af Købmand Jesper Lauritsen Dahl og Hustru, Severine, Student fra Randers 1810, cand. theol. 10. Juli 1817 med laud., Adjunkt i Randers 5. Oktober s. A., Kateket i Rudkøbing 19. Maj 1820 (ordineret 26. August s. A.), Sognepræst i Mejrup ved Holstebro 6. Juni 1821, Sognepræst til Ølby-Asp-Fousing 17. Marts 1824, Sognepræst til Glenstrup 26. Novbr. 1828, hvorfra han kom hertil. Han har saaledes flyttet meget omkring. I December 1817 ægtede han i Randers Sophie Therese Moreau, f. 1793 og Datter af Sprogmeister i Sorø Jean François Moreau og Hustru, Sidsel Marie Hansen. — Dahl døde 23. Marts 1847 og skildres som „særdeles brav“.

1847—1866:

14. *Christopher Arent Holm Sidenius* blev kaldet hertil 12. Maj 1847. Han er født i Særslev 13. August 1805 og Søn af Præsten Benjamin Sidenius og Hustru, Christiane Holm.

Faderen skildres som „vittig og sarkastisk“. Privat Student 1825, cand. theol. 9. Juli 1832 med haud; Sognepræst til Eilby-Melby 19. December 1834 (ordineret 9. Januar 1835), indtil han blev forflyttet hertil. Han var to Gange gift. 15. Juli 1835 ægtede han Emma Adelaide Ramus, som var født 14. December 1804 og Datter af Amtsforvalter i Nykøbing paa Falster, Kammerraad Frants Ramus og Hustru, Mary Helene Hincheldey. Hun døde allerede 4. December 1837, efterladende sig en Søn og en Datter. 18. December 1840 giftede Sidenius sig i Særslev med Petra Holm, født 2. Marts 1819 og Datter af Købmand i Maribo Peter Holm. I dette Ægteskab fik han 2 Sønner og 3 Døtre. Hans anden Hustru døde 11. Juli 1859. Det var i de Tider, da Præsten var født Sogneraadsformand. Dette Hverv udøvede Sidenius paa en meget haandfast Maade, naar det gjaldt om at holde Fat-tigudgifterne nede. Saaledes fortælles der, naar der kom en fat-tig Mand og bad om Hjælp af Sognet, at Sidenius, der stod ude i Gaarden, jog ham ud af Gaarden med sin Kørepisk og bandede ham til Helvede. 12. Januar 1866 tog Sidenius sin Afsked; død

1866—1888:

15. *John David Bertram Koefoed* kaldedes hertil 17. Marts 1866. Han er født 20. Marts 1816 og Søn af Sognepræst, Magister Hans Koefoed til Aversi-Tybjerg og Christine Sophie Munk, Student fra Roskilde 1834, cand. theol. 10. Juli 1840 med non., men tog Eksamen om 18. Januar 1841 med haud. 1. September 1843 blev han Skolelærer i Hjelmsømagle, hvor han sad i 23 Aar, indtil han 50 Aar gammel søgte og fik Embedet som Sognepræst til Brænderup-Ore; han blev ordineret 2. Maj 1866.

Han var tillige Teglværksejer, og bag Studereværelset havde han indrettet sig et Snedkerværksted, hvor han tilbragte megen Tid. Han har bl. a. lavet det indlagte Loft i Præstegaar-dens Dagligstue. 2. Oktober 1843 ægtede han i Aversi Chri-stiane Emilie Thielsen, der var født i København 29. April 1819 og Datter af Silke- og Klædehandler Evald Fink Thiel-sen og Hustru, Julie Vilhelmine Fæster. De havde 5 Sønner og 3 Døtre.

12. November 1887 tog Koefoed sin Afsked og døde i Gladsakse 25. Maj 1905. Hans (2den) Hustru døde samme Sted 23. Juni 1890.

1888—1909:

16. *Ludvig Vilhelm Hertel* var født i Moltrup ved Haderslev 27. Marts 1844 og Søn af Sognepræsten til Moltrup-Bjer-ning, Hans Vilhelm Hertel, og Hustru Lovise Cathinca v. Westen. Faderen blev 1867 afsat af Tyskerne paa Grund af Edsnægtelse. I Krigsaaret 1864 blev Hertel Student fra Ha-derslev uden Eksamen, fordi Tyskerne lukkede Skolen; men

fik Modenhedsbevis, cand. theol. 19. Januar 1872 med Haud I og Lærer ved Kolding Kommuneskole samme Aar. — 25. August 1873 blev han pers. Kap. til Tversted-Uggerby og ordineret i Hjørring 10. Oktober s. A. — Dernæst var han i et Par Aar pers. Kap. til Seest og derefter Hjælpepræst i Tranebjerg, Taarnby, Holeby-Bursø og Hunseby. — 10. Juli 1879 blev han Sognepræst til Vejerslev-Blidstrup, 4. Juni 1884 Sognepræst til Sønder Vissing og Voer Ladegaard, hvorfra han kom hertil i 1888.

Her sad han til sin Død 19. Marts 1909. Hans Oldefader, Peder Hansen Hertel, var 1762—1768 Præst i Nabosognene Fjelsted-Harndrup.

27. November 1879 ægtede han i Østerhæsinge Thomine Ludovica Husum, født i Tranderup 10. Marts 1842 og Datter af Sognepræst Peter Laurentius Husum og Hustru, Nicoline Betsy Birkedal. Hun døde i Brænderup den 9. Januar 1919 og ligger begravet paa Kirkegaarden ved Siden af sin Mand.

Hertel har navnlig virket for Santalmissionen i Skrift og i Tale.
